

EMAKEELE SELTSIS

10. aprillil toimus Tartus Emakeele Seltsi kõnekoosolek teemal „Keelelised elulood ja suhtlusvõrgud”. Peeti kolm ettekannet.

Anna Verschik (TLÜ) andis ülevaate keeleliste elulugude teooriast ja uurimisvõimalustest. Keeleline elulugu on

kaasvestlejale või intervjuerijale mõeldud narratiiv keelejuhi kogemustest, mida tal erinevate keeltega on elu jooksul olnud. Narratiiv ei pruugi olla ainult suuline. Seega võivad keelelised elulood olla 1) suulised narratiivid; 2) kirjalikud narratiivid: päevikud, isik-

likud märkmed; 3) trükkis avaldatud kirjalikud narratiivid (memuaarid). Keelelistest elulugudest võib teada saada ka midagi sellist, mida keelejuht endale ei teadvusta, näiteks spontaanse keeleomandamise kohta keskkonnast, suhtlusest, televisioonisaadetest, kusjuures keelejuht ei aimagi, et valdab mingil määral mõnda keelt (on ilmnenud, et paljud Šveitsi sakslastest suudavad suhelda itaalia keeles, mida nad kunagi pole õppinud koolis, õpetajaga, kursustel ega muul formaliseeritud viisil). Peale selle saab juurdepääsu mitmekeelse isiku sisemaailma: on võimalik avastada uusi seoseid (nt erinevate keelte ja emotsioonide vahel), samuti on keelelised elulood tänuväärne allikas ajaloolisele sotsiolingvistikale. Keelelistes elulugudes võib avalduda vähemalt kolme tüüpi reaalsus: tekstireaalsus (informatsioon, mis tuleb vahetult keelejuhi jutust, mida omakorda võivad mõjutada eksisteerivad keeleideoloogiad, keelejuhi enda tõekspidamised jms), elureaalsus (sündmused, faktid, mida tuleb vaadelda ajaloolises ja sotsiolingvistilises kontekstis) ja subjektiivne reaalsus (keelelises eluloos üleskerkivad motiivid ja teemad). Keeleliste elulugude uurimisel on oluline neid reaalsusi eristada.

Kristiina Praakli (TÜ) ettekanne käsitles võrgustikuanalüüsi ja selle rakendamist keeleteaduses. Suhtlusvõrgustik kujutab inimestevahelisi sotsiaalseid sidemeid, mille omaduste kaudu võib tõlgendada võrgustiku liikmete sotsiaalset käitumist. Võrgustikuanalüüsi uurimisobjektiks on inimese suhted teiste inimestega, nende suhete kaudu moodustuva võrgustiku struktuur ja selle omadused. Sotsiaalsete võrgustike analüüsi põhieesmärk on leida vastus küsimusele, mil määral mõjutavad erinevad võrgustikustruktuurid ja nende kooslus võrgustiku liikmete sotsiaalse käitumise (sh keelelise käitumise) varieerumist ja muutumist. Sotsioloogide ja antropoloogide töödest mõjustatuna jõudis võrgustikuana-

lüüs 1970. aastatel sotsiolingvistikasse. Varem olid sotsiolingvistid väitnud, et inimese keeletarvitus sõltub tema vanusest, soost, päritolust ja sotsiaalmajanduslikust staatusest. Kuid leidis kogukondi, kus ühesuguste sotsiaalsete parameetritega keelejuhtide idiolektides oli suuri erinevusi. Võrgustikuanalüüsi kasutamine on andnud niisuguste erinevuste seletamisel häid tulemusi. Mida tihedamad ja mitmetahulisemad kontaktid võrgustikku kuuluvate inimeste vahel on, seda sarnasem on nende keelekasutus. Kuigi võrgustikuanalüüs aitab informantide keelelisele käitumisele seletust leida, ei selgita see siiski kõiki erinevusi, tuleb arvestada ka muid võimalikke tegureid, nagu indiviidi keelehoiakud ning massimeedia mõjud. Võrgustikuanalüüsi on keeleteaduses rakendatud keele varieerumise ja muutumise, kakskeelsu suurimustes keele säilitamise, keelevahetuse ja keelevalikute väljaselgitamiseks, aga ka koodivahetuse ning teise keele omandamise uurimustes.

Mari Metsa (TÜ) ettekanne „Suhtlusvõrgustikest kahes Ida-Võrumaa külas” käsitles 1990. aastate esimese poole võru kõnekeelt, vastandades eesti ja võru mineviku partitsiibi tunnuseid. Mõlema küla puhul ilmnes, et võrgustikuga nõrgemalt seotud informantidel esines *nud*-tunnust rohkem kui võrgustikuga tugevalt seotud keelejuhtidel. Võrgustikuga seotuse aste korreleerus informandi haridustaseme ja sooga: keskeri- ja kõrgharidusega keelejuhtidel oli rohkem kohaliku võrgustiku välisteid kontakte, samuti oli osa mõlema küla meestest töötanud pikemat aega väljaspool kohalikku piirkonda. See avaldus ka nende keeletarvitusel.

16. mail toimus Tallinna Ülikoolis kõnekoosolek teemal „Keel ja emotsioonid”. Ettekandeid oli kolm.

Ene Vainik (EKI) pidas ettekande „Kehaosad eesti keele piltlikes emotsioonikirjeldustes”. Kõneleja andis ülevaate, kuidas emotsioone kehaosade abil kontseptualiseeritakse. Ülekande

tüüpidest on uurimuse järgi ülekaalus metonüümia (51%; nt *kulmu kergitama*), järgnevad metafoor (31%; nt *veri hakkab keema*) ja põiming (18%; nt *hari läheb punaseks*). Kogutud emotsioonikirjeldustes oli esindatud 45 kehaosa nimetust 310 väljendis. Leidub nii sisemisi (*süda, veri, närv*) kui ka väliseid (*huuled, mokad, silmad, pea*), aga ka loomade kehaosi (*sarv, saba, hari*). Kehaosad võivad väljendada kas mitut emotsiooni (nt *nägu* hirmu, häbi, muret, rõõmu jne) või vaid üht emotsiooni (nt *selg* ja *rusikas* viha). Emotsiooniväljendused on samuti seotud paljude kehaosadega (nt hirmu puhul *süda, veri, hambad, põlv* jne), aga mõni emotsioon ainult kindla kehaosaga (nt *nina* ja vastikus).

Hille Pajupu ja Rene Altrovi (EKI) ühisettekanne „Eesti emotsionaalse kõne korpuse nähtavad ja nähtamatud küljed” tutvustas eesti emotsionaalse kõne korpust, selle eesmärke ning eripära teiste analoogsete korpustega võrreldes. Peale tajutesti on korpuse iga lause emotsiooni lastud määrata ka ainult teksti põhjal ilma heli kuulamata. Kuulamistesti ja lugemistesti tulemuste võrdlus annab lausete kohta täpsema teadmise. Eristuvad laused, kus emotsiooni kannab ainult hää, ning

laused, milles emotsiooni tajumist mõjutab tekst. Korpuse seda osa, kus emotsioon peitub akustikas, mitte tekstis, saab kasutada kõnesünteesi akustiliseks baasiks. Nende lausete osa korpusest, mille emotsiooni tajumist mõjutab tekst, annab võimaluse uurida, kuidas kirjaliku teksti põhjal emotsioone ära tuntakse, milline on nende lausete süntaks, sõnavara jne.

Viimasena kõneles Anni Oja (TLÜ) teemal „Emotikonid ja nende funktsioonid eestikeelses virtuaalsuhtluses”. Ta andis ülevaate emotikonidest ja nende kasutusest *Rate.ee* põhjal. Emotikonid on kasutusel alates 1982. aastast, uuritud on neid seni vähe. Emotikone liigitatakse sisu järgi: rõõmu, positiivset emotsiooni väljendavad, nt :), :D, :H); kurbust, negatiivset emotsiooni väljendavad, nt :S, :X, :Z). Eestisse on üle võetud lääne emotikonid (näiteks jaapani emotikonid erinevad neist oluliselt). Levinumad on naeratused, tagaplaanil kurbust näitavad emotikonid. Naised tarvitavad emotikone meestest ja nooremad inimesed üle 40-aastastest ning Interneti-suhtlust alustavatest lastest oluliselt sagedamini.

MARE SEPP,
ANNIKA HUSSAR